

УДК 340.11

Є. М. Черних

МЕТОДОЛОГІЯ ФАКТИЧНОСТІ В ЗАГАЛЬНІЙ ТЕОРІЇ ПРАВА ТА ДЕЯКІ НЕЗРУЧНІ ПИТАННЯ ДО НЕЇ

У статті досліджено проблеми методології вітчизняної загальної теорії права, що обумовлені домінуванням емпіричних та натуралістичних наукових інструментів, пізнавальний ідеал яких полягає в науковій раціональності, які виводять знання із царини фактів, що сприймаються через досвід. Одним із прикладів такої методології у вітчизняному правознавстві є «потребовий підхід» відомого теоретика П. М. Рабіновича. Зазначається, що методологія фактичності має характерні недоліки, висвітлення яких становить частину мети цієї роботи разом із обґрунтуванням недооціненості можливостей ідеалістичної методології.

Зазначено, що потребовий підхід П. Рабіновича є впливом, варіацією більш загальних методологічних концепцій та теорій емпіричного або натуралістичного характеру. Описано типові для них недоліки, зокрема, інтерпретація соціально-політичної дійсності як фактичності, заперечення апріорних ірраціональних начал в державно-правових явищах, нездатність розв'язати основні проблеми моральної свідомості, морально-етичної філософії.

Вказано межі пізнавальних можливостей емпіричних методів, що спираються на прийоми та способи наукової раціональності. Підкреслено, що в царині буття соціально-політичних явищ, тобто царині морально-повинного, що конститується також ціннісними, в тому числі ірраціональними засновками, наукова раціональність, яка сповідує ціннісно-нейтральний підхід, стає безсилою. Тож, повністю раціоналізувати методологію соціальних та правових наук неможливо. Заповнити цей недолік можуть протилежні методи ідеалістичного характеру, які виходять із визнання ірраціональних, апріорних начал в державно-правових явищах. До таких методів можна віднести вчення об'єктивно-ідеалістичного характеру – християнський ідеалізм, або суб'єктивно-ідеалістичного характеру – екзистенціалізм, динамічну теорію права, темпоральну теорію права, комунікативну теорію права.

Висновується, що розвиток саме таких методологічних концепцій є перспективним напрямком подальших досліджень в загальній теорії права задля виправлення домінування емпіричної методології фактичності.

Ключові слова: *методологія, методи, методологія фактичності, натуралістична методологія, емпірична методологія, ідеалістична методологія, потребовий підхід, потреби, інтереси, цінності, раціональність, ірраціональність, морально-етична філософія.*

DOI 10.34079/2226-3047-2021-12-22-76-83

Постановка проблеми та її актуальність. Навряд чи хтось в науковому світі загальної теорії права буде заперечувати, що найбільш цікаві питання виникають в методологічній царині права, бо саме методи власно визначають пізнавальний шлях дослідника та, врешті решт, обумовлюють результат його розвідок. Разом з тим, пізнавальні методи породжують найбільш складні питання наукового знання, розв'язання яких часто є предметом тривалих (навіть нескінченних) та гострих дискусій. Саме в питаннях методології проявляються межі людського розуму, коли ідеал наукової раціональності виявляється безсилим у спробах знайти переконливу відповідь.

Якщо досягнути сучасний стан вітчизняної загальної теорії права, то можна побачити великий стрибок в методологічному інструментарії, який вона напрацювала з радянських часів суворої догматичної обмеженості однією ідеологією. Характерною рисою сучасного українського загального правознавства є філософізація, що стала наслідком відчинених дверей по відношенню до світоглядних концепцій, що складають надбання західної філософської традиції (Рабінович, 2002, с. 5–6). Тож, сьогодні можна спостерігати інтелектуальні змагання між багатьма гетерогенними методологічними підходами. Зворотнім боком методологічного різноманіття, яке збагатило науковий інструментарій загальної юриспруденції, є те, що в конкуренції різнорідних підстав не просто витримати ідейну послідовність. Загальним місцем у вітчизняній правовій літературі в питанні природи або сутності універсальних принципів права, що складають онтологічний фундамент правового явища, або в питанні природи основних прав та свобод людини, є наголошення на надприродних (в цьому сенсі метафізичних) началах, які сприймаються як критерії вищої розумності по відношенню до окремої людини чи суспільства, і разом з тим, характеристика права в цілому як суто суспільного, людського за своїм походженням явища (Козюбра, 2015). Тож, на нашу думку, не буде помилкою сказати, що у вітчизняному правознавстві домінуюча позиція належить методам, які об'єднують переконання в тому, що всі явища дійсності, зокрема, соціальної, можна пояснити виключно із об'єктивної фактичності, що є наслідком натуралістичного уклону філософського світогляду дослідників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку методології загальної теорії права ставали предметом досліджень багатьох українських дослідників, зокрема, П. Рабіновича, С. Максимова, О. Стовби, Ю. Оборотова, К. Горобця та інших. Втім, актуальність таких питань зберігається внаслідок, як складності, так і багатоаспектності.

Мета статті полягає в тому, щоб поряд із перевагами емпіричних методів, уточнити, так би мовити, їхні генетичні вади, вказати на межі їхньої пізнавальної спроможності, й разом з тим, обґрунтувати недооціненість можливостей ідеалістичної методології.

Виклад основного матеріалу. Одним із помітних вчень, які засновані на методології фактичності, є «потребовий» підхід, що розвивається відомим українським теоретиком П. Рабіновичем ще з середини 80-х років минулого сторіччя. У засновках будь-якої наукової теорії з претензією пояснення державно-правової дійсності має міститися концептуальний елемент – онтологічна гіпотеза, принцип. Онтологічним принципом підходу, запропонованим П. Рабіновичем, є індивідуальні або суспільні потреби або однопорядкові інтереси (оскільки останні розуміються як усвідомлені потреби). Так, інтерпретуючи правові явища через призму цього підходу, П. Рабінович доходить до визначення, що права людини тобто суб'єктивне право – це ні що інше, як її потреби (Рабінович, 1995, с. 7).

Характерною рисою поглядів П. Рабіновича є акцент на тому, що походження і зміст права обумовлені потребами (інтересами). Право й держава сутнісно виводяться із потреб та інтересів індивідів й суспільства як своєї причини, що наочно та переконливо відбиває їхню соціальну природу. Тож, потреби та інтереси, на думку П. Рабіновича, утворюють соціальну сутність державно-правових явищ, а тому саме потребовий підхід «був і лишається неперевершеним, незамінним, можна сказати *єдино можливим дослідницьким інструментом* (виокремлено нами – Є. Ч.) виявлення сутності будь-яких соціальних явищ, зокрема, держави та кожного з елементів її правової системи й її механізму юридичного регулювання» (Рабінович, 2009, с. 49). Забігаючи наперед, вкажемо, що, на нашу думку, висловлена оцінка є перебільшенням евристичного

значення вказаного та й інших подібних методів виявлення сутності таких явищ, як право та держава, які мають складну природу та сутність.

В аксіологічному відношенні такий підхід ставить акцент на корисності державно-правових явищ в сенсі задоволення потреб та інтересів, в чому, власне, вбачається їхня соціальна цінність. Таким чином, основним критерієм правового стає корисність в аспекті задоволення індивідуальних та суспільних потреб (інтересів), що є відправною ідеєю більш загальної філософії прагматизму.

Така методологічна платформа є поширеною серед вітчизняних науковців, зокрема, в питаннях онтології та аксіології її підтримують П. Пацурківський, Р. Гаврилук, які розглядають право як прояв антропо-соціо-культурного буття – соціальної взаємодії між людьми (Пацурківський та Гаврилук, 2017, с. 113–117) та інші теоретики.

Звертаючись до характеристики потребового підходу потрібно зазначити, що він аж ніяк не є виключним явищем, як в загальній науковій методології, так і правовій. В юридичній думці бачиться зв'язок із відомою теорією інтересів Р. Ієринга, що визначає суб'єктивне право як юридично захищений інтерес, або більш пізнішою пропозицією визначення суб'єктивних прав, заснованого на понятті «потреб» (А. Саяг) (Бержель, 2000, с. 75).

На нашу думку, як і інші подібні підходи, потребовий підхід є витоком, варіацією більш загальних концепцій, що мають універсальне методологічне значення. До них можна віднести філософський натуралізм (популярність якого пояснюється успішністю метода природничих наук, особливо таких, як математика та фізика), філософський (зокрема, юридичний) позитивізм, соціологічну методологію. Дуже ядро цей напрямок розвинений в марксистській теорії (історичному матеріалізмі), в якій внаслідок одностороннього матеріалістичного розуміння соціальної еволюції базовою причиною розвитку людства вважаються об'єктивні матеріальні (передусім економічні) умови, потреби, інтереси суспільного життя. На зв'язок потребового підходу з історичним матеріалізмом вказує і сам П. Рабінович (Рабінович, 2009, с. 50).

Завдяки успішності філософського натуралізму були здійснені спроби впровадити його в галузі соціально-політичних знань: в XVII ст. на ґрунті вражаючих досягнень математичної механіки, що породило теорію соціальної механіки або соціальної фізики; та в XIX ст. у зв'язку із занепадом німецького філософського ідеалізму, що надихнуло на теорію історичного або економічного матеріалізму.

Загальною рисою перелічених методів є те, що в їхні ідейні засновки покладено пізнавальний ідеал наукової раціональності, який ґрунтується на ціннісно-нейтральній об'єктивності фактичного – причин або фактичних підстав, що пізнаються через досвід. Перевага таких методів полягає в точності та в ілюстративності фактів. Такі способи інтерпретують соціальну дійсність як очевидність фактичності. Саме тому, їх загальною рисою є також заперечення апріорних ірраціональних начал, зокрема в державно-правових явищах.

Проте поряд із вище вказаними перевагами (точністю та наочною репрезентативністю) натуралістична або емпірична методологія має і свої недоліки, передусім, вона безсила забезпечити цілісне уявлення про складну сутність соціально-політичних явищ, зокрема права та держави. Для розуміння обмеженості емпіричної методології в царині соціально-політичних феноменів, слід мати на увазі важливу особливість: ґрунтом таких феноменів, за словами Г. В. Гегеля, є взагалі духовне, ідейне, тобто їхнє буття перебуває, так би мовити, в двох світах: фактичного Суцього та нормативного – ідейних уявлень про моральний обв'язок тобто Повинного, які мають ціннісну основу. Ці два світи перебувають в діалектичній єдності й водночас зберігають

принципову відмінність. Якщо світ фактичного підкорений принципу необхідності, причинності (коли з А з логічною необхідністю витікає В), то світ морально-повинного – це царина свободи духу, свободної волі. Тож, така частина буття не може цілком підкоритися науковій раціональності, оскільки її конститутивною ознакою є невловиме ірраціональне начало. Це світ етики, моральної філософії.

Потребовий підхід, як і будь-яка методологія, що сповідує ідеал фактичності, не враховує те, що морально-повинне принципово не виводиться із фактичного індуктивним шляхом: із того, що щось відбувається, а ні логічно, а ні концептуально не витікає, що це має відбуватися. Неможливість раціонального обґрунтування соціальної або моральної етики, що містить питання повинного, зазначали різні дослідники. Зокрема, німецький філософ Карл-Отто Апель пише, що наука у питанні раціонального обґрунтування етичних норм стикається із парадоксом. З одного боку, наука дає головний аргумент щодо практичної необхідності раціонального обґрунтування інтерсуб'єктивно чинних етичних норм; з іншого боку, наука засвідчує неможливість раціонального обґрунтування таких норм через розроблене наукою поняття раціональності що передбачає ціннісно-нейтральну об'єктивність фактичного: причин або підстав (Апель, 2009, с. 23). Він вказує, що раціональне обґрунтування має три аксіоматичні передумови:

1. Раціональне обґрунтування є рівнозначним формально-логічній дедукції речень із речень.

2. Інтерсуб'єктивна значущість речень є рівнозначною об'єктивному значенню дійсності як вільному від цінностей встановленню факту/ або формально-логічному умовиводу.

3. Зі встановлення фактів не можна вивести засобами логічного умовиводу жодного ціннісного судження або нормативного висловлювання – правило Д. Юма, що потім було розвинуто в поглядах І. Канта.

За таких вихідних передумов обґрунтування етичних норм є логічно неможливим. Апель вказує, що строго кажучи, щоб показати це, цілком вистачить і першої передумови. Адже, кожна спроба формально-логічного останнього обґрунтування речень іншими реченнями призводить до логічної проблеми: або 1) виникає регрес у безконечність, оскільки будь-яка аксіома завжди має виводитися в певній аксіоматизованій системі речень і т.д. до нескінченності; або 2) виникає логічне коло, оскільки при дедукції речень за основу беруть ті речення, які самі вимагали обґрунтування; або 3) процес обґрунтування мусить бути припиненим через догматичну привілейованість певної передумови» (Апель, 2009, с. 23–24).

За умови неможливості доведення або обґрунтування етичних норм раціональними засобами, етичний обов'язок й питання етично-повинного редукується до питання фактичної ефективності раціональної цільової стратегії окремих зацікавлених осіб, мотивованих своїми інтересами або потребами. Відповідно до цієї стратегії, «кожний саме тоді й остільки зобов'язаний укласти домовленості та дотримуватися їх, коли і оскільки очікує для себе від цього користь і, відповідно, коли й оскільки у разі іншого ставлення зазнає збитків» (Апель, 2009, с. 26). На нашу думку, такі погляди відповідають концепції прагматизму, а також потребовому підходу П. Рабіновича

Зрозуміло, що методологія, що сповідує ідеал фактичності, зазнавала критики з боку прихильників концептуально протилежного ідеалістичного напрямку, зокрема, таких представників російської дореволюційної школи, як М. Бердяєв, С. Булгаков, І. Ільїн, П. Новгородцев, С. Франк та інших. Вони ставили завдання показати неспроможність емпіричної науки розв'язати основні питання духа, основні проблеми моральної свідомості; боролися з тезисом, що морально-повинне визначається

поведінкою, що фактичною склалася, та обґрунтовували протилежну позицію, що фактичні вчинки обумовлюються моральними уявленнями та переконаннями.

Так, С. Булгаков писав, що проблема етично-повинного є тільки загальним позначенням цілого ряду проблем моральної етики, перед якими безсила позитивна методологія. Він пояснює, що ідея повинного звертається до волі і необхідно передбачає можливість морального бажання, можливість вибору, тож, не уявне без волі. В той самий час, людські поступки мотивовані, тобто підпорядковані закону причинності. Завданням філософії є поєднання свободи волі і детермінізму. Чи є якийсь-небудь зв'язок між причинністю і повинністю, і принципами необхідності і свободи, що їм відповідають; який із них є первинним? Ось питання, які необхідно ставляться антитезою суще-повинне, і які можуть бути розв'язані тільки шляхом метафізичного синтезу. Ці питання були центральними питаннями метафізики усіх часів, зокрема питання про свободу і необхідність є основною проблемою філософії Канта, Фіхте, Шеллінга і Гегеля (Булгаков, 2009, с. 46-47).

С. Булгаков конкретизує, що недостатність емпіричної (позитивної) методології яскраво виявляється в питаннях політико-правових ідеалів. Такі концепти, як правова держава, соціальна або демократична держава або інші в значенні досконалості, строго кажучи, не відповідає фактичній дійсності, яку можна бачити в досвіді, тому не можуть бути отримані індуктивним шляхом із досвіду, оскільки вони містять абсолютні ідеали. Виникнення, розвиток та здійснення абсолютних ідеалів на вміщується в досвід, й тому може бути тільки поза досвідним або над досвідним за походженням. Отже, витоптана стежка досвіду і тут з необхідністю приводить нас до важкого шляху умогляду (Булгаков, 2009, с. 44).

В цьому моменті самий час поглянути на питання в аксіологічному аспекті. В концепціях, які внаслідок однобічного матеріалістичного розуміння соціальної еволюції, вважають базовою причиною розвитку людства об'єктивні умови, потреби, інтереси суспільного життя, виявляється одне важливе хибне місто – вони звертаються до, так званої, відносної цінності, ігноруючи цінності абсолютні, про що нам вже доводилось писати раніше (Черних, 2005, с. 90–93). З такого погляду, цінним щось (наприклад, право або держава) стає тільки тому, що є корисним для іншої цінності, в потребовому підході – суспільних та індивідуальних потреб, інтересів, обслуговування та задоволення яких стає метою. Тобто такий погляд не бачить в праві власну самодостатню цінність; цінність якого не потребує співвідносності з чимось більш цінним. Таке ставлення відводить праву та іншим явищам, які конститууються абсолютними цінностями, принизливу роль засобу, що задовольняє потреби та інтереси. В цьому сенсі право стає служанкою потреб та мінливих інтересів.

На нашу думку, саме таке ставлення до права як відносної цінності є підґрунтям одного з найбільш стійкого упередження або, як вважав видатний теоретик І. О. Ільїн, навіть забобони в ставленні до права. Він писав: «здається самі умови існування створення і існування права сприяють цій забобоні... Розум людини на диво легко й міцно звикає до того, що право «обумовлене» часом і місцем, *інтересом* (виділено нами – Є.Ч.) ... Те, що «зараз» і «тут» - право, те «завтра» - уже не право; заборонене сьогодні – дозволене завтра і може бути наказано в обов'язок через місяць; організований інтерес стає силою і проголошує «справедливим» те, що завтра буде спростовано...». «Освічені» і неосвічені кола народу однаково не вірять в об'єктивну цінність права і не поважають його...» (Ільїн, 2003, с. 166–167). Таке сприйняття права вчений називає сліпим, корисним, безсилим, тому що воно зводиться «до запасу непродуманих відомостей із галузі позитивного права і до вміння «користуватися» ними і не враховує вище мірило, з яким потрібно підходити до позитивного права, і яке дуже виразно відбивається, наприклад, в концепції природного права, що, як відомо, спирається на зовсім іншу ідеалістичну або ж метафізичну методологію.

В теоріях, що засновані на інтересі або потребах, можна помітити ще один суттєвий, на наш погляд, недолік: в потребах та інтересах вони змішують методологічно різні речі – сутність явища і його мету.

Висновки. В підсумку можна зазначити, що основною проблемою методологічних підходів, теорій та концепцій, які покладаються на фактичні ціннісно-нейтральні підстави й прийоми наукової раціональності, є неспроможність обґрунтувати в цілому складну багатшарову сутність таких соціально-політичних явищ, як право або держава, які потребують також уможливної методології. Як бачимо, емпіричні методи ефективні в частині досвідного знання. Проте, вони мають обмежені пізнавальні можливості в царині явищ, що конститууються засадами морально-етичного характеру та містять ірраціональне начало. Завдання цілком раціоналізувати методологію соціальних, зокрема, правових наук виявляється неможливим проєктом.

Заповнити недоліки емпіричних методів можна за допомогою протилежних пізнавальних інструментів ідеалістичного характеру, які виходять з наявності апріорних (метафізичних) начал, передусім, в соціально-політичній дійсності. До таких методів можна віднести християнський ідеалізм, що вбачає в божої розумності засаду кінцевих підстав правових та політичних явищ, або екзистенціалізм, який розглядає етику як справу суб'єктивного, приватного і, зрештою, ірраціонального вирішення індивідуальної совісті. До такої методології, на наш погляд, тяжіють сучасні теорії динамічного (С. Максимов), темпорального (О. Стівба) (Стівба, 2015) та комунікативного праворозуміння (Стівба (ред.), 2013), які поки що не здобули, як бачиться, широкої підтримки українських теоретиків права. На нашу думку, в площині розвитку таких теорій полягає перспективний напрямок подальших наукових досліджень, які дають надію на поступове вирівнювання ситуації в питанні методології вітчизняної загальної теорії права.

Бібліографічний список

- Апель, К.-О., 2009. *Дискурс і відповідальність: проблема переходу до постконвенціональної моралі*. Переклад з німецької Купліна В. М. Київ : Дух і Літера.
- Бержель, Ж. Л., 2000. *Общая теория права*. Пер. с фр. Чуршукова Г. В.; В: Даниленко В. И. (ред.). Москва : Издательский дом NOTA BENE.
- Булгаков, С., 2009. Основные проблемы теории прогресса. В: В. В. Слепцова (сост. и коммент.). *Манифесты русского идеализма*. Москва: Астрель, с. 22–60.
- Ильин, И. А., 2003. О правосознании. *Теория права и государства*. Москва: Изд-во «Зерцало».
- Козюбри, М. І. (ред.), 2015. *Загальна теорія права: Підручник*. Київ : Ваїте.
- Пацурківський, П. та Гаврилюк, Р., 2017. Алгебра верховенства права, або буттєвий устрій людського світу. *Право України*, 3, с. 112–125.
- Рабінович, П. М., 2009. Потребовий підхід – безальтернативний інструмент виявлення соціальної сутності прав і держави. *Наукові праці Одеської національної юридичної академії*, 8, с. 45–53. Одеса: Юрид. л-ра.
- Рабінович, П., 1995. Основні права людини: поняття, класифікації, тенденції. *Український часопис прав людини*, 1, с. 14–22.
- Рабінович, П., 2002. Проблеми трансформації методології вітчизняного правознавства: досягнення, втрати, перспективи. *Вісник Академії правових наук України*, 4, с. 3–14.
- Стівба, А. В. (ред.), 2013. Неклассическая философия права: вопросы и ответы. Харьков : Библиотека международного журнала «Проблемы философии права».
- Стівба, О., 2015. Що таке темпоральна онтологія права? Відповідь критикам. *Філософія права і загальна теорія права*. 1–2, с. 226–234.

Черних, Є. М., 2005. Цінність об'єктивного і суб'єктивного права. *Держава і право. Юридичні і політичні науки : збірник наукових праць*, 29, с. 89–95. Київ : Ін-т держави і права ім. Корещького НАН України.

References

- Apel, K.-O., 2009. *Dyskurs i vidpovidalnist: problema perekhodu do postkonventsionalnoi morali [Discourse and responsibility: the problem of the transition to post-conventional morality]*. Translated from German V.M. Kuplina. Kyiv : Dukh i Litera. (in Ukrainian).
- Berzhel, Zh. L., 2000. *Obshchaia teoriya prava [General theory of law]*. In: V. Y. Danylenko (ed/). Per. s fr. Moskva : Yzdatskiy dom NOTA BENE. (in Russian).
- Bulhakov, S., 2009. Osnovnye problemy teorii progressa [The main problems of the theory of progress]. In: V. V. Sleptsova (Sost. i comment.). *Manifesty russkogo idealizma*. Moskva: Astrel. s. 22–60. (in Russian).
- Chernykh, Ye. M., 2005. Tsinnist obiektyvnoho i subiektyvnoho prava [Theory of Law and State]. *Derzhava i pravo. Yurydychni i politychni nauky : zb. nauk. pr.*, 29, s. 89–95. Kyiv : In-t derzhavy i prava im. Koretskoho NAN Ukrainy. (in Ukrainian).
- Koziubry, M. I., 2015. *Zahalna teoriia prava. Pidruchnyk [General theory of law: Textbook]*. Kyiv : Vaite. (in Ukrainian).
- Patsurkivskiy, P. and Havryliuk, R., 2017. Alhebra verkhovenstva prava, abo buttievyi ustrii liudskoho svitu [Algebra of the rule of law, or the material structure of the human world]. *Pravo Ukrainy*, 3. s. 112–125. (in Ukrainian).
- Rabinovych, P. M., 2009. Potrebovyi pidkhid – bezalternatyvnyi instrument vyavlennia sotsialnoi sutnosti prav i derzhavy [The necessary approach is an indispensable tool for identifying the social essence of rights and the state]. *Naukovi pratsi Odeskoi natsionalnoi yurydychnoi akademii*, 8, s. 45–53. Odesa : Yuryd. I-ra. (in Ukrainian).
- Rabinovych, P., 1995. Osnovni prava liudyny: poniattia, klasyfikatsii, tendentsii [Basic human rights: concepts, classifications, trends]. *Ukrainskyi chasopys prav liudyny*, 1, s. 14–22. (in Ukrainian).
- Rabinovych, P., 2002. Problemy transformatsii metodolohii vitchyznianoho pravoznavstva: dosiahnennia, vtraty, perspektyvy [Problems of transformation of the methodology of domestic jurisprudence: achievements, losses, prospects]. *Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy*, 4, s. 3–14. (in Ukrainian).
- Stovba, O., 2015. Shcho take temporalna ontolohiia prava? Vidpovid krytykam [What is the temporal ontology of law? Answer to critics]. *Filosofii prava i zahalna teoriia prava*, 1–2, s. 226–234. (in Ukrainian).
- Stovba, A. V. (ed.), 2013. *Neklassicheskaya filosofiya prava: voprosy i otvety [Non-classical philosophy of law: questions and answers]*. Kharkov : Biblioteka mezhdunarodnogo zhurnala «Problemy filosofii prava». (in Russian).
- Ylyn, Y. A., 2003. O pravosoznanyu. *Teoriya prava y hosudarstva [Theory of Law and State]*. Moskva : Yzd-vo «Zertsalo». (in Russian).

Стаття надійшла до редакції 28.12.2021.

Ye. M. Chernykh

METHODOLOGY OF FACTICITY IN GENERAL THEORY OF LAW AND SOME INCONVENIENT QUESTIONS THERETO

The article presents research of the problems arising under methodology of national general theory of law. The problems arise under dominance of empirical and naturalistic scientific tools whose cognitive ideal lies in scientific rationality, the tools bringing knowledge

out of the scope of facts perceived via experience. An example of this methodology in national juridical studies is the “needs-based” approach presented by P. M. Rabinovych, a famous theoretician. It is emphasized that the methodology of facticity has some typical drawbacks whose highlight presents a part of the goal of the present work along with justification of underestimated possibilities of the idealistic methodology.

It is emphasized that the needs-based approach presented by P. M. Rabinovych is the outcome and a variation of more general methodological concepts and theories of empirical and naturalistic character. The article describes the drawbacks typical thereof, in particular interpretation of socio-political reality as facticity, rejection of a priori irrational fundamentals in the phenomena of state and law as well as inability to resolve the main problems of moral consciousness and moral and ethical philosophy.

The article defines the boundaries of empiric methods' cognitive possibilities based on the methods and techniques of scientific rationality. It is emphasized that in the field of socio-political phenomena, i.e. in the field of the morally obligatory, which is also constituted by value-necessitated fundamentals as well as by irrational ones, scientific rationality preaching the values-neutral approach becomes incapacitated. Therefore, it is impossible to rationalize the methodology of social and juridical sciences to the fullest extent. This drawback can be eliminated by the opposite methods of idealistic character resulting from acceptance of irrational and a priori fundamentals in the phenomena of state and law. Among these methods are the teachings of unbiased idealistic character, such as Christian idealism or the teachings of biased idealistic character, such as existentialism, the dynamics of the theory of law, the temporal theory of law and the communicative theory of law.

The author makes a conclusion that development of those methodological concepts is a promising strategy for further research in general theory of law aimed at eliminating the dominance of the empirical methodology of facticity.

Key words: *methodology, methods, methodology of facticity, naturalistic methodology, empirical methodology, idealistic methodology, needs-based approach, needs, interests, values, rationality, irrationality, moral and ethical philosophy.*